slaapt u ook?

Uitspraken van secretaris-generaal van de vn-commissie voor het menselijk leefklimaat, Maurice Strong:

Als het met de toenemende vervuiling zo doorgaat, hoeft de mensheid er niet op te rekenen dat ze over twee generaties nog bestaat. Van de regeringen zal een drastische intoming van de industriële ontwikkeling moeten uitgaan.

17 april 1971

De milieuverontreiniging kan voor de mens net zo gevaarlijk worden als een atoomoorlog, als de mensheid in de hele wereld niet spoedig gaat samenwerken. Er is een beslissend stadium in de geschiedenis bereikt en het gevaar is groter dan ooit. Een wereldomspannend voorlichtingsprogramma zal een einde moeten maken aan de onwetendheid over de ecologie. De wetenschap weet niet hoeveel tijd we nog hebben voordat de verwaarlozing van onze omgeving tenslotte de voortgang van het leven op de aardkorst beslissend bedreigt.

13 september 1971

Deze week worden we geconfronteerd met twee programma's, die ons wakker schudden, voorzover we in 'welvaartsslaap' gesust waren. Het onderwerp gaat ons allemaal aan, of we willen of niet! Zowel de nos als de ncrv besteedt ieder op haar manier aandacht aan de **toekomst van de wereld,** die er niet bepaald rooskleurig uitziet. In het nos-programma 'één wereld of geen wereld' is het uitgangspunt een rapport, opgesteld door het Massachusetts Institute of Technology, dat waarschijnlijk volgende maand wordt gepubliceerd. Het voorspelt een sombere toekomst als er geen einde wordt gemaakt aan de huidige industrialisatie, wereldbevolkingstoeneming en voedselverdeling.

Het rapport is tot stand gekomen met kapitaal van enkele onbekende wereldconcerns. De opdrachtgever is de zgn Club van Rome, een internationaal gezelschap bestaande uit 40 actieve en 20 minder actieve leden maar allemaal mensen op een positie die hen dwingt grote problemen in grote verbanden te overzien en die zich sinds 2 jaar erg ongerust maken over de talloze bedreigingen van onze wereld. De vooraanstaande Italiaan Aurelio Peccei is de oprichter van deze wel zeer exclusieve club. Alle leden zijn bang dat de huidige ongecoördineerde ontwikkeling van de westerse industriële samenleving ten koste gaat van de menselijke leefmogelijkheden in een toekomst die zeer gauw naderbij komt.

Het MIT heeft een voorlopig ontwerp-rapport opgesteld na een jaar met een computer gewerkt te hebben die moest aangeven hoe alle bedreigingen van ons tegenwoordige bestaan in hun onderlinge samenhang moeten worden weergegeven.

Diezelfde computer gaf ook aan hoe je aan die bedreigingen kunt ontkomen maar dat zou nauwelijks te realiseren zijn.

In de Club zelf is hierover nogal wat verdeeldheid ontstaan en het definitieve rapport dat in oktober verwacht wordt, zal er waarschijnlijk anders gaan uitzien.

Op 31 augustus jl verscheen er in het Handelsblad/NRC op de voor- en opiniepagina een artikel van A de Kool die hierin een stel maatregelen uit het ontwerp-rapport formuleerde die tot een oplossing zouden kunnen leiden. Dat waren:

a alle gezinnen op de wereld moeten vrije toegang kunnen krijgen tot effectieve, veilige methoden voor geboortenbeperking

b elk echtpaar zal niet meer dan twee kinderen mogen hebben, onafhankelijk van het inkomen

c er moet veel geld in de voedselproduktie gestoken worden, ook al zou dit niet economisch zijn (er moet voor iedereen genoeg zijn om in zijn primaire behoeften te voorzien, zodat de kans op op strijd op grond van het enkele bestaan wordt verkleind)

d de voorkeur van de samenleving zal meer uitgaan naar sociale behoeften (opleiding, gezondheidszorg) en minder naar industriële luxe goederen

e de levensduur van alle produkten zal veel hoger moeten worden (meer mogelijkheid tot reparatie, en het minder op de markt brengen van nieuwe modellen etc)

f gebruik van natuurlijke reserves beperken en het verminderen van milieu-aantasting door het opnieuw gebruiken van oude materialen en het investeren in verontreinigingsbestrijding.

In het rapport wordt verder nagegaan wat er zal gebeuren als de tegenwoordige ontwikkeling doorgaat zoals het nu gebeurt.

Er komen steeds meer mensen bij (een verdubbeling elke dertig jaar). Over zestig jaar zouden er dan 14 miljard zijn, over negentig jaar 28, en over 120 jaar 56 miljard. Het is onmogelijk om deze mensen van voldoende voedsel te voorzien. Op het ogenblik krijgt de helft tot twee-derde van de mensheid niet genoeg voedsel. Er moet dus IETS gebeuren.

In de HP van 2 september 1970: politici praten over ecologie zonder een vaag idee te hebben waarover het gaat. De industrie schuift de vervuiling af op de consument, die om produktie (annex vervuiling) zou roepen, terwijl diezelfde industrie enorme sommen uitgeeft om de consumenten aan te moedigen haar produkten te kopen. Volgens de bioloog Paul Ehrlich is de kern van het probleem: de consument gaat maar door ongelimiteerd kinderen te krijgen.

Want, denk niet dat de arme landen de schuld van de overbevolking en de daarmee gepaard gaande 'oververvuiling' zijn. Ehrlich legt de vinger op de zere plek: 'de gevaarlijkste groei van de bevolking komt voor bij de rijke blanken. Die zijn immers de grote consumenten, en de grootste vervuilers'. Zij leven op zo'n hoog niveau, dat beperkte natuurlijke bronnen moeten worden aangeboord — voornamelijk in de arme landen. Te veel mensen zeggen: die kwatta's, daar zijn er te veel van, die fokken maar raak. Maar zwarten, bruinen en roodhuiden zijn eerder het slachtoffer van de vervuiling dan de oorzaak: zij hebben weinig kans om er op los te consumeren'.

De econoom Robert Heilbroner is verre van optimistisch. Hij schreef in 1970 een beschouwing waarbij hij veel materiaal putte uit Paul en Anne Ehrlichs 'Population, Resources, Environment' en kwam met feiten die nu ook in het rapport van het MIT staan. Maar hij is zeer somber vooral wat betreft het egoïsme van de mens. Hij twijfelt er namelijk aan of, dat wat mensen eenmaal verworven hebben, ze weer willen afstaan in het belang van het algemeen welzijn en het voortbestaan van de wereld.

En inderdaad, wie denkt er nu al aan de dag van morgen, laat staan aan je nageslacht en hoe dat over pakweg 20 jaar zal leven! Totdat op een keer, aldus J J Godschalk in een artikel 'haalt de wereld 1984?' in het Handelsblad/NRC van 11 september jl, men de kraan opendraait en er geen helder drinkbaar water uitkomt, zoals nu wel het geval is, maar dan is het al te laat.

In het nos-programma, een introductie tot een tweetal later uit te zenden programma's over in hoeverre men rekening moet houden met deze sombere voorspellingen, komen verder vraaggesprekken met de stichter van de Club van Rome en de eindsamensteller van het mit-rapport.

Vrijdag is in de ncrv-serie van Jan van Hillo 'we stinken erin' een soortgelijk getint programma (over de bevolkingsexplosie) te zien waarin ook interviews met deskundigen oa Paul Ehrlich.

Handelsblad/NRC, 31 augustus, 'Ramp bedreigt wereld', door A de Kool;
3 september, 'De Club van Rome 50 jaar later', door J J Vis
11 september, 'Haalt de wereld 1984?', door J J Godschalk en
HP, 2 september 1970, 'De milieuvervuiling leidt tot een oorlog'.

uitzendingen:
zondag nos nederland 2 21.40 uur
vrijdag ncrv nederland 1 21.45 uur

jwdz

we vreten de hele wereld kaal

'Ik heb 300 ton stenen in m'n tuin gebracht; de stenen die de boeren uit hun land gegooid hebben. Daarmee heb ik de kalk weer teruggebracht. Die wordt door de slakken gebruikt voor hun huisjes. Duizenden slakken houden m'n tuin schoon. Tot en met de stammen van de bomen: de groene algenlaag wordt opgevreten en omgezet in mest. Ik hoef niets naar de mesthoop te brengen. Door het feit dat mijn tuin een gesloten economie is hoef ik er niets aan te doen. Omdat de stenen vocht en warmte vasthouden komen ook de wormen weer in mijn tuin. Wormen zijn de grootste ploeg van de mensheid. Die gedachte moet je boven je bord hangen. Daar word je rustig van.'

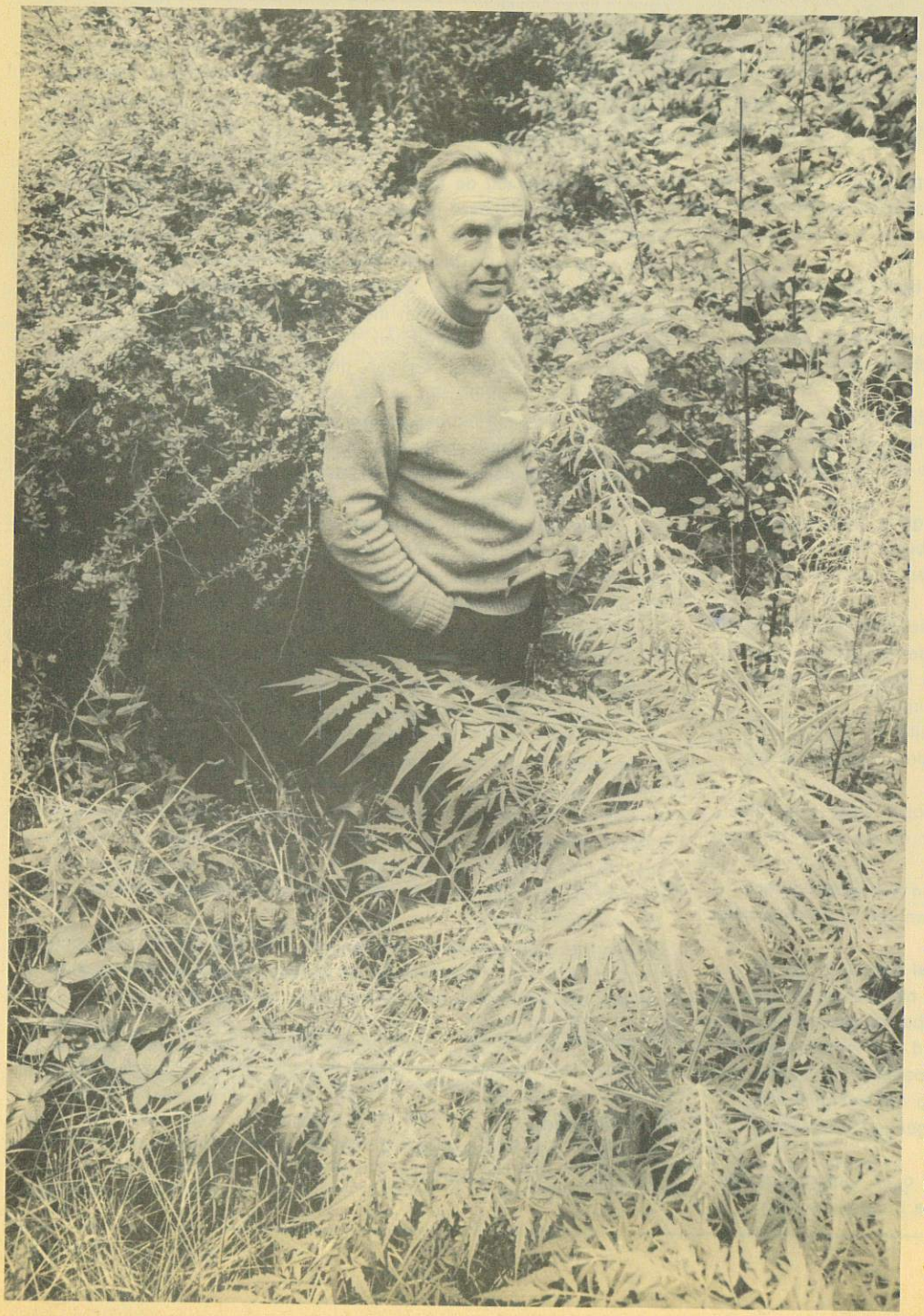

Aan Louis le Roy van wie gezegd wordt 'als je hem z'n gang laat gaan komt ie met z'n bomen onder het paleis op de Dam uit', wijdt de vara op vrijdag 40 minuten in het kunstenaarsprogramma Signalement. Een subliem idee want le Roy is een van die zeldzame figuren die een pasklaar en oersimpel alternatief aandragen om van onze planeet nog te redden wat er te redden valt. Na de allerlaatste alarmerende berichten van bioloog P de Veer over de milieuvervuiling en 'de ontploffing van de Tijdbom over 35 jaar', is het alternatief van le Roy een strohalm die met alle kracht die nog in ons is gegrepen moet worden. Zelf zegt le Roy: 'Ik ben geen pessimist maar realist. Ik ben 't eens met de Veer en Paul Ehrlich. Als we morgen aan de dag radicaal zouden afstappen van het economische leugensysteem dan hebben onze kinderen misschien nog kans op een leefbare wereld.'

Louis le Roy noemt zich vormgever omdat hij aan alles vorm wil geven. Hij identificeert zich niet met een beroep. Verdient z'n brood als tekenleraar op een lyceum in Heerenveen en houdt zich verder bezig met wat hem lief is: vormgeven aan landschappen, tuinen, op linnen (ecologische schilderijen), op papier of op film (fotografie). Hij verafschuwt elke vorm van specialisme. 'Specialisatie is een ziekte, een afwijking, iets wat je vóór alles moet voorkomen'. Zijn grote interesse is de mens en de stad in relatie tot de natuur 'De mens is een natuurlijk element. De steden getuigen van een ontkenning van dit feit. Moderne stadswijken functioneren niet. Een stad is van steen, dat kàn al niet. **Met beton kun je niet communiceren.** Een stad wordt voor ons georganiseerd, gepland. Dat is volkomen dictatoriaal. Naarmate men dat steeds extremer gaat benadrukken zal de mens de stad steeds meer ontvluchten. Wat er in het Westen gebeurt is moord. Alle planning is technocratisch bepaald. De technocratie is gebonden aan natuurlijke brandstoffen. Wat ze vergeten is dat die uitgeput raken. De eerstkomende 10 jaar zal het verbruik aan vloeibare brandstof meer bedragen dan tot nu toe is verbruikt in de hele geschiedenis. Een ander belangrijk punt: hout. Bossen worden geplunderd. We verbruiken per jaar 1 biljoen m3 hout. Bossen houden water vast, water bepaalt het klimaat. We hebben Spanje al gedenatureerd, Italië ontbost, Zweden begint nu paal en perk te stellen. De aarde degradeert. We zwemmen met de hele bevolking in een fuik en we kunnen niet meer terug.'

ALTERNATIEF

'We hebben ons opgehangen aan een leugensysteem. Het systeem loopt nu dood want de grondstoffen waarop de economie drijft raken uitgeput. Mijn alternatief? Geef die eenzijdig gerichte oriëntatie op. Geef de mensen terreinen waarop ze zelf een wereld kunnen bouwen gebaseerd op de wetten die in de natuur gelden. Nu is er een regeringsvorm die die wetten radicaal **ontkent**. Mensen genoeg. We hebben mensen in overvloed. Die worden uit vissen gestuurd of gedwongen tot bermtoerisme. Geef die machinale landbouwgrond (150 000 ha!)

foto's martin neumann

die door het plan Mansholt vrijkomen, aan de mensen die daar zelf mee mogen doen wat ze willen, eventueel begeleid (niet geleid) door architecten. En laten we stoppen met alles plat te maken. Dat is onnatuurlijk. Niveauverschil zorgt voor variatie. Op heuvels groeien andere planten dan op vlak terrein. Omdat de stad extreem culmineert naar een monocultuur moet je juist in die stad een zo gevarieerd mogelijke tegencultuur maken. Ik zeg: jullie mogen doorgaan met je systeem van economie maar geef mij gelegenheid om op bepaalde terreinen die tegenwaarde te kunnen aanbrengen die ik nodig acht om jullie systeem bv te kunnen opvangen als het in elkaar ploft. De ideale stad? Een stad gebouwd door mensen. Zoals het vroeger altijd is gebeurd. Architecten zouden alleen maar moeten dienen om tegenvormen uit te zetten. Een **cultureel schaakspel:** als jij dit doet doe ik dat. Als jij die vorm uitbrengt kan ik die tegenvorm zetten. Een stad kan ook wel gebouwd worden door 10 architecten maar dan alleen als ze elkaar accepteren, niet als ze elkaar afkraken. Als je aan alle mensen die nu levenslang hebben in de Bijlmermeer vraagt een stad te bouwen, krijg je heus geen Bijlmermeer! Ook bij de **landbouw** (en een ander soort landbouw dan nu; nl. gebaseerd op diversiteit. Dus geen monocultures) moet de mens voor wie het bestemd is betrokken worden. Het landschap moet bij de stad betrokken worden. Landbouwprodukten moeten in de steden groeien, in plantsoenen of tuinen tussen de huizen en de mensen moeten zelf de produkten die ze nodig hebben halen. Dan zijn er ook geen vernietigende landbouwmachines meer nodig. Er moet een relatie zijn met de oerbron. **Als de mensen bevreemd worden van de natuur zijn ze gemakkelijk te manipuleren** (' 't zal wel goed zijn wat ze doen'). De mens heeft geen enkele relatie meer met de natuur. Hij weet er niets van. We hebben immers ook de dood steeds verder weggeschoven omdat we het hele natuurlijke bestel kwijt zijn. Als het systeem dat dit zo mooi georganiseerd heeft valt, valt de mens mee'.

DIVERSITEIT IS LEVENSVOORWAARDE

'Zoals de economie nu denkt is zelfmoord. Binnen 30 jaar zal er geen eten meer zijn. We vreten nu de aarde kaal omdat we geen rekening houden met de wetten die in de natuur gelden. We leven in een eindeloze degradatiecultuur. We hebben nog nooit iets in de wereld bewust opgebouwd, alleen maar geplunderd. **Wèl eten maar geen arbeid inbrengen is leven tegen elke natuurwet in.** De mens is als directe energiebron uitgeschakeld. Voor hem is de industrie in de plaats gekomen. Nu gaan ze het systeem veranderen (nog meer industrie) en wordt de mens op straat gezet.'

NATUURLIJK EVENWICHT

Louis le Roy heeft z'n ideeën vorm gegeven in o.a. zijn eigen tuin, een juweel van een jungle vol paden, nissen, onverwachte laagtes en hoogtes, midden in het Friese polderland (Oranjewoud). Waar 8 jaar geleden nog koeien graasden groeien nu 600 verschillende bomen en planten waaronder soorten die in ons land allang uitgestorven waren. Zijn geheim: niveauverschillen aanleggen door middel van kuilen, opwerpen van heuvels met stenen, afval, oud materiaal etc. en verder de natuur zelf z'n gang laten gaan. 'Nooit ingrijpen, geen grondbewerking, geen bemesting (kunstmest is nuttig voor de economie maar niet voor het natuurlijk evenwicht), niets weggooien of opruimen, geen water geven, niet snoeien of wieden, zorgen dat er geen open plekken zijn. Aarde moet bedekt zijn. De natuur streeft naar het vruchtbaar maken van zichzelf zonder energieverlies. Wat er niet hoort of niet gedijt stoot de natuur vanzelf af. Op 't moment dat de mens ingrijpt, hoe dan ook, loopt de vruchtbaarheid terug.'

MENS KAN ALLES

Om te bewijzen dat een mens alles kan heeft le Roy ook zelf een huis gebouwd ('mensen deden dat toch vroeger allemaal. Het wordt ons opgedrongen dat we dat niet zouden kunnen'). Het kostte hem *f* 18 000 ('tegen de minister zei ik als u 't had gebouwd had 't me een ton gekost'). Hij ziet de woningnood én de psychische neuroses binnen een jaar opgelost als we het economische leugen-systeem ogenblikkelijk de rug toekeren en zelf, eventueel begeleid door architecten, onze huizen gaan bouwen en landschappen gaan vormen. Rond het huis ligt een terrein van 1½ ha dat in 5 jaar is 'verwilderd' tot een bloemen- en plantenweelde waarnaar landbouwingenieurs, tuinarchitecten en andere geïnteresseerden dagelijks komen kijken. ('**Het gras heeft humus gevormd waarop het zelf niet meer wil groeien omdat de vegetatiepunten verstikken. Vogels laten zaden achter op het humusbed waarop andere planten wél willen groeien. Brandnetels schoten op, toen bleek de nachtegaal er weer te zijn (hoor bij brandnetels). Het eerste jaar was de brandnetel manshoog, het tweede jaar was hij teruggedrongen tot de helft en nu wordt ie aangevallen door hondsdraf en muur. Met andere woorden: hij verdwijnt.**'

Een ander project van le Roy is de 'tuin' van 1500 bij 18 m, een strook tussen twee autowegen aan de President Kennedylaan in Heerenveen. In plaats van het bekende gazon-met-rozenperkjes is hier een wandeloord ontstaan met 4000 soorten bomen en planten. De omringende flatbewoners leverden (eerst verbijsterd later verrukt) puin, afgedankt meubilair, fietsen, waarmee heuvels werden opgeworpen. Als je er loopt zijn de rijen flats aan weerszijden niet te zien en uitlaatgassen niet te ruiken. Le Roy: 'De tuin in de Kennedylaan is niet gemaakt op basis van een tekening maar door gesprekken. En het is niet gebeurd met een hijskraan maar door mensen met kruiwagens. Ze hadden direct contact met de grond. Wanneer is die tuin klaar? Nooit; na ons zal men er aan doorwerken'.

belle bruins